

PORTRETTE

«Jeg er ikke engang sikker på at de har atomvåpen. Det kan like gjerne ha vært et jordskjelv»

MORTEN TRAAVIK

Morten Traavik velger når som helst militærparader i Nord-Korea foran småprat i sofaen hos Fredrik Skavlan. Men nå har han jammen fått nok av Nord-Korea også.

En bryksom mann

Tekst: Astrid Hygen Meyer, Stockholm
Foto: Anniken C. Mohr, Stockholm

Piss off, sa Morten Traavik. Egentlig kom det helt uventet – det var tidlig oktober og vennlig stemning, vi satt på benkene utenfor en kafé på Söder i Stockholm i kald vind og lav høstsol og balanserte toasttallerkener og kaffekopper foran oss, intervjuet hadde vart i tolv minutter. Vi var allerede langt inne i en samtale om fjellene i Nord-Korea, de snauhogde fjellsidene og de dyrkede jordlappene som dukker opp overalt, da en mann i loslitt, blå jakke, med pappkopp og et skilt foran seg nærmet seg bordet vårt på overdrevent skjelvende bein.

Først kom en lavmælt, introvert mumling fra Morten Traavik. Vi spisset ørene, vekslet blikk. Sa han, eh, piss off?

Så kom det en gang til, litt høyere.

Til slutt hevet han en dirrende pekefinger mot mannen og satte øyene i ham. Piss off, sa Traavik høyt og tydelig, en tredje gang.

Mannen forsvant.

– Det var da veldig.

– Rasisten Morten Traavik, tenker dere vel nå.

– Nja.

– Sannheten er at han der er dritirriterende. Jeg bor rett rundt hjørnet og ser ham gå rundt her, altfor pågående, han plager alle. Det har ikke noe med hudfargen hans å gjøre. Han er jævlighet plagsom, og da nøler jeg ikke med å be ham piss off. Sånn forholder jeg meg til folk, uansett om de er fra Nord-Korea eller er romfolk eller fra Sverige.

– Ok.

– Samfunnet er så fullt av moralposører. Folk som gir penger til tiggere for å legge det ut på Facebook etterpå. Det er faktisk det verste jeg vet.

Om slik begynte vår dag i Stockholm med kunstner og teaterregissør Morten Traavik. De neste timene skulle skrivemusklene bli stive og notatblokkene bli overfylt mens Traavik fyrte av den ene salven etter den andre.

På vår vei gjennom brede kastanjealleer i byens hippeste bydel, der Traavik bor med sin svenske kone og tre barn, rakk vi innom godhetsposørene på venstresida, hjelpeløs svensk innvandringspolitikk, romfolk, den utrettelige Bård Larsen, bistandsorganisasjoner som moralsk selvreklame, den metroseksuelle

mannen, karismatiske kristne og islam, Fredrik Skavlan, mindreårige flyktninger og Kim Jong-un.

For få uker siden kom han hjem fra Nord-Korea for siste gang, denne gangen var han der for å arrangere landets første samtidskunstkongress – men reisen blir trolig den siste for Traaviks del.

Etter nesten ti år med jevnlige reiser i landet har stemningen forandret seg, sier Traavik. Han var der under atomprøvesprengningen tidlig i september, og kjente senga på hotellrommet i Pyongyang riste. Kunstkonferansens program ble forsøkt stanset, gang etter gang. På gatene hang det antiamerikansk, krigshissende propaganda i stort format. Og den mest fortrolige vennen hans i landet drapstruet ham midt på lyse dagen.

– Sånn som det har blitt nå, er det faktisk 1984 i Nord-Korea. Vi hadde aldri kunnet invitere Laibach dit nå, det hadde ikke vært sjans i havet.

– Og da avslutter du samarbeidet?

– Jeg gjør det. Jeg hadde uansett begynt å kjenne på en slags trøtthet etter alle disse årene. Nord-Korea-fatigue, sier Morten Traavik.

Det sies at ingen norske aviser skriver om kunst lenger, men i så fall er provokasjonsfenomenet Morten Traavik et sjeldent unntak. Man skulle tro det finnes en egen plass på kultursidene for meningsutveksling og hissige debatt om Traaviks kunstprosjekter, fra missekonkurranser for landmineofre i Angola og Kambodsja til rockekonserten i Pyongyang med de usannsynlige, slovenske avantgardemusikerne i Laibach. Eller fra pinlig berørte generaler som måtte tåle at Traavik hadde tredd en sju meter lang kondom over en monumental rakett fra den kalde krigen, til en poetisk iscenesettelse av et klimasøksmål, på smeltende is ved Barentshavet, som spektakulært nok også fikk bred pressedeckning.

De siste ti årene er det blitt skrevet rundt 50 artikler om Morten Traavik i året, og ordet «kontroversiell» er aldri langt unna. Mest av alt er det Nord-Korea-prosjektene som tar fyr. Han må ha sett det komme: En norsk kunstner, med millioner i støtte fra

«Jeg hadde sikkert blitt jihadist hvis jeg daglig måtte forholde meg til dette samfunnet»

MORTEN TRAAVIK

Alder: 46 år.

Sivilstatus: Gift, to barn og ett bonusbarn.

Bakgrunn: Teaterregissør og kunstner.

Aktuell med: Avsluttet i høst et årelangt kunstsamarbeid med Nord-Korea. Fikk nylig Kritikerprisen for forestillingen «Århundrets rettsak».

staten, reiser til verdens mest autoritære regime og samarbeider med dem om kunstprosjekter. Med fott og pågangsmot rigger han til 17. mai-feiring på festplassen i Pyongyang – for å vise nordkoreanerne «det beste av norsk nasjonalisme». Og han lar nordkoreanske barn spille i nasjonalskatten Kardemomme by på Festspillene i Bergen, og kaller det Kardemomyang, slik at «du skal ikke plage andre, du skal være grei og snill, og for øvrig kan du gjøre hva du vil» brått får et militant, totalitært skjær.

Ikke vil han fordømme regimet heller.

Like mye som han pirker i Nord-Korea, er det oss selv, og vårt eget selvbilde, han pirker i og irriterer. Alt fra Civita til Anders Heger, fra nordkoreanske avhoppere til stortingsrepresentanter fra Fremskrittspartiet har sagt sin ærlige mening.

– Har du vært en medløper for det nordkoreanske regimet ved å la deg bruke av dem? De har vel sett en slags nytte i det du har gjort?

– Det er klart de har sett en nytte. Ellers hadde de aldri gått med på det.

– Hva slags nytte? PR?

– Det kommer an på hvem du spør.

Du finner nok av klassiske betonghoder som følger ledelsens siste ordre. Og så har du dem som tenker, som genuint har lyst til at Nord-Korea skal bli et land i verden, og som dermed ser nytten av kulturutveksling. Men selvfølgelig bruker nordkoreanerne prosjektene mine også til å promotere sitt eget system. Det er ikke noe hokuspokus der, det er litt som at Robert Hoftun Gjestad i Aftenposten lager en sak hver gang et norsk

halvkjent band spiller på en pub i London.

– Og derfor er det greit?

– Spørsmålet er hva man kommer lengst med. Du har to valg når det gjelder Nord-Korea: Du kan ta den klassiske engangsmarkeringen der du tar total avstand og avviser regimet fullstendig, eller så kan du gjøre som jeg har gjort: *rage within the machine*. Gå inn i selve maskinen, og drive en termittaktig, møysommelig graving i systemet over tid. Det er selvfølgelig lett å sitte trygt i sin egen krets og disse Kim Jong-un, da er det enkelt å holde sin sti rein. Det går ikke når du velger strategien jeg har valgt.

Det er snart ti år siden Morten Traavik kom i kontakt med den nordkoreanske vennskapsforeningen, som sikret ham hans første billett inn i landet.

Den gangen reiste han med en pussig forsamling hvite menn med totalitære fantasier, som brukte all sin tid og egne penger på å arbeide for staten Nord-Korea. Av regimet fikk de diplomer og et oppumpet selvbilde, og av hverandre fikk de flotte titler. Selv ville Traavik bare se.

– Jeg ville reise dit fordi landet var så lukket, en sånn øy av annerledeshet, ikke sant. Den vanlige Nord-Korea-fascinasjonen. Men det som for alvor gjorde meg interessert i landet, og omverdenens forhold til det, var at det ble så overtydelig da jeg kom dit første gang at dette landet ikke kunne vært en seriøs trussel mot verdensfreden om det så hadde villet.

– Hvorfor ikke?

– Vel, for det første er det som en tidsmaskin: Det beste de har å by på, nemlig Pyongyang, ser ut som en nyskurt variant av Murmansk på 1980-tallet. Og reiser du ti minutter ut av byen, sitter folk og vasker klærne i elva. Det er ikke en traktor å se, de går med okse og kjerre. Det ser omtrent sånn ut som jeg kan tenke meg det så ut på den norske landsbygda på 1930-tallet. Det blir utrolig synlig hvor fattig landet faktisk er.

– Og dette vil de helst ikke at vi skal se. Men det de selv ønsker å vise fram, er ikke stort bedre. Alle militærparadene er som et stort kostymeball. For enhver med et minimum av våpeninteresse er det lett å se at det de har, er bare skrot. Det gir ikke mening å male dem opp som den største trusselen for verdensfreden siden Adolf Hitler. I verdenssammenheng er de harmløse.

– Tenker du det fortsatt, etter å ha ligget i en hotellseng og kjent senga riste av en atomprøvesprengning?

– Ja. Jeg er ikke engang

